

‘God hoorde’

Toen ik van de week daar in de kaarsenhoek met iemand stond, voor een kaars en een gebed, viel het me op hoe de naam ‘ik zal er zijn’ los van de muur zweeft en tegelijk, van enige afstand bezien, qua kleur bijna in de muur wegvult. Die naam doet er toe en tegelijk ook weer niet. Dat is voor mij herkenbaar, want het maakt me eigenlijk niet zoveel uit met welke naam God aangesproken wordt. Iedere naam is immers ontoereikend. Met iedere naam die ik bezig, weet ik bovendien niet of mijn gesprekspartner daar niet een geheel andere inhoud aan toedicht. Wat zeg je immers als je ‘God’ zegt? Ik kan me dan wel druk maken over al te mannelijk taalgebruik – één lied met ‘Heer’ er in per dienst is voor mij wel genoeg – maar uiteindelijk is zelfs dát me geen urenlange discussie waard. En wanneer ik beseft dat God voor de meeste mensen überhaupt geen issue meer is, laat staan de bijbelse God, waar hebben we het dan nog over?

Toch zijn er enorme hoeveelheden boeken geschreven over de godsnaam. Toch was er rond het verschijnen van de nieuwe bijbelvertaling in 2004 grote ophef over de gekozen vertaling van godsnaam (toch weer Heer). Toch kennen we ook hier in huis de nodige schermutselingen over Eeuwige of Onnoembare, Moeder of Vader, Jij of U. Kennelijk doet die naam er toch wel toe als we met elkaar willen communiceren over die grondtoon in ons bestaan – al weten we allemaal dat woorden slechts benaderingen zijn. Reikt dit bijbelverhaal waarin God zichzelf openbaart en een naam geeft, mij iets aan waardoor ik, net als Mozes, iets van heilig vuur kan ontdekken? Geeft dit verhaal mij en u een handreiking om tot verheldering te komen over waarin geloven in deze God toch iets anders is dan geloven in zomaar iets omvattends of groters dan wij mensen?

In de lezing uit Exodus maakt God zichzelf kenbaar aan Mozes. Dat God zich openbaart is al meer dan bijzonder, maar in dit verhaal is het ook nog zo dat God na een lange periode van stilte spreekt, een periode waarin de kinderen van Israel als roependen in de woestijn waren. Op hun jammerklachten en smeekbeden om hulp bleef het oorverdovend stil van de enige kant waar men redding van zou kunnen verwachten. Die stilte kennen we denk ik wel. Dat is dat leegte waarin een mens zijn wanhoop kan uitschreeuwen, de muur waartegen alle aanklacht afketst en je uiteindelijk zelf moet zien klaar te komen met wat je overkomen is aan onrecht of eenzaamheid. Is er dan toch iemand die hoort?

Vandaag lezen we dat God hoort. Eindelijk. God hoort wat er gaande is, en, spreekt. Maakt zich kenbaar, geeft zelfs een naam af waarmee mensen hem/haar kunnen aanroepen. Voor wie wel eens een half uur aan de telefoon alleen maar knoppen met keuzemenu’s heeft ingetoetst, daarna allerlei automatische stemmen en galmende violen heeft gehoord, en dan uiteindelijk een mens aan de andere kant van de lijn heeft gekregen, die werkelijk hoort, kan een beetje bevroeden wat hier verhaald wordt. Maar er zijn ook nijpender voorbeelden te geven. Nee dan de vrouw die hier in Nederland een bestaan hoopt op te bouwen dat geld voor haar familie in Somalië oplevert, maar in handen van mensenhandelaren terecht blijkt te komen, hier om de hoek achter te ramen komt te zitten, ons voorbij ziet wandelen en misschien wel heel stil in haarzelf ‘help’ roept, omdat niemand het mag zien. Wat als iemand haar werkelijk hoort en weet te redden uit de handen van haar pooiers?

Dit oer-menselijke verlangen om gehoord en gezien te worden heeft zijn neerslag gevonden in het verhaal van Mozes’ ontmoeting met God bij die brandende doornstruik. Natuurlijk zijn er veel meer verhalen - binnen en buiten de bijbel - die datzelfde verlangen vertolken én het antwoord daarop. Mensen die een teken hebben vernomen. Mensen die moed kregen, verder durfden, richting vonden. Het verhaal van Mozes bij de brandende doornstruik is er een soort prototype van; het springt er, wat mij betreft, bovenuit. Allereerst omdat Mozes in zijn aarzeling en voorbehoud immers zo herkenbaar is. Twee keer moest hij geroepen worden. Mozes, Mozes. Want in één keer is het niet te bevatten. Gehoord te zijn in al je verlagen. Gezien te worden in alle lijden en onrecht dat er gaande is. Er niet alleen voor te staan. En dan beleeft hij een gesprek met God. Kan dat wel, in een doornstruik? In een rabbijns commentaar staat over deze zinsnede genoteerd: “God riep Mozes van tussen het struikgewas. Waarom uit de struiken? – omdat de struiken het beeld zijn van de verschrikkelijkste slavernij – men komt er niet meer uit. Waarom uit de struiken? – omdat de struiken iemand zo gemakkelijk opnemen en zo moeilijk vrijlaten, precies zoals Egypte gedaan had. Waarom uit de struiken? – om u duidelijk te maken dat er geen plaats is, waar God niet woont. Hij woont ook in de struiken.” (p. 43 Phoenix bijbelpocket deel 3) Maar geloof jij dat? Heeft u dat wel eens meegemaakt? Dat je zo gehoord bent in je noden of verlangens dat het een stem uit een doornstruik had kunnen zijn die dat vertolkte. Dat de lamp boven de tafel, dat de bloesem in de boom, dat de blik van een ander je een omvattende, verdiepende beleving van de werkelijkheid gaf. Natuurlijk wil je dat dan benoemen, bevatten – al zijn er geen woorden voor zo’n overstijgende ervaring.

Mozes, ach niets menselijks is hem vreemd, vraagt om een naam. Een visitekaartje, misschien voor hemzelf, maar toch ook voor zijn volk, voor ons. Want hoe kunnen zij/wij hem nou

geloven? Hij wil weten wat hem overkomen is, aan wie hij die ervaring kan toedichten. Mozes krijgt de naam te horen. De enige plaats waar de vier letters van de godsnaam door God zelf als ware het een eigenaam gepresenteerd wordt. *Ik zal er zijn* zegt die stem.

Maar is dat wel een naam? Het is allereerst en meest basaal, de vervoeging van een werkwoord. Van het hebreeuwse *haja* = zijn. Verder is het een herhaling van wat God al eerder gewoon had gezegd, namelijk dat hij er zijn zou (Ex 3,12), bij Mozes, wanneer deze naar de farao zou gaan. Als Mozes dan aandringt en toch echt een echte naam wil weten, om enig houvast, om te kunnen zeggen tot zijn volk dat hij het zich niet verbeeld heeft, wordt die toezegging van God om nabij te zijn ook diens aanspreektitel of meer nog de vertolking van de essentie van diens god-zijn. *Ik zal er zijn* is dus een naam die eigenlijk geen naam is, maar een toezegging, een belofte van trouw en nabijheid. De vraag is of wij dat durven te geloven. Of we er op durven te vertrouwen. Mozes heeft daar bij die doornstruik JA durven zeggen. Hem overkwam een diep besef dat hij er niet alleen voor stond. Dat ieder mens die wil wegtrekken uit slavernij of welke vorm van verslaving of onderdrukking dan ook, omwille van vrede en gerechtigheid, die naam aan zijn of haar zijde mag weten. Verderop in het boek Exodus wordt dit nogmaals bevestigd en nader ingekleurd, wanneer God zegt 'ik zal u aannemen als mijn volk en Ik zal uw God zijn' (Ex 6,7).

God bestaat in een relatie, in een verbond. Die naam die geen naam is, *ik zal er zijn*, drukt dat uit. Het is door mensen als Mozes, als jij en ik, dat vertrouwen zichtbaar kan worden, dat een stem kan klinken. God zal er zijn wanneer een mens zichzelf presenteert als deel van die relatie. Als een tegenover die naast ons is. Een ander die ook in mijzelf is. In ieder mens opnieuw. Daarom staat er 'ik ben de god van Abraham, (en dan weer opnieuw) de god van Isaak, (en dan weer opnieuw) de god van Jacob, nu ook de God van Mozes. Het is aan ieder mens steeds weer opnieuw om die relatie aan te gaan, God een naam te geven, een gezicht te laten krijgen, oren, een stem. Hoe divers die namen ook zullen zijn, de kern zal een ervaring zijn zoals die in het verhaal van Mozes en de brandende doornstruik opgetekend staat; er is er een die steeds weer bij jou zal zijn. Wachtend op ons kloppen en roepen, wachtend om een antwoord te kunnen zijn. Die ons steeds weer probeert te trekken naar waar het in dit leven eigenlijk om gaat: er te zijn in solidariteit en trouw, in troost en uitdaging.

Hebben we God nu te pakken? Ik dacht het niet. Integendeel zelfs, *ik zal er zijn* is een geheim dat ons steeds weer ontglipt en tegelijk rakelings nabij kan zijn, dat zomaar tot klinken gebracht kan worden in een ontmoeting of een inzicht of een uitzicht van hoop en bevrijding. Misschien moet het ook wel zo zijn: een ongrijpbare naam voor een ongrijpbare God, die ons vraagt de geloofssprong te maken. Te leven boven ons eigenbelang uit. Te vertrouwen.